

Harangoznak délre, avagy: harangozunk, harangozgatunk

Ebben az esztendőben nemcsak a bel- és árvizek dühöngenek, hanem az évfordulók is. Vannak spéci évfordulók, teszem azt: Bartók, Tinódi, melyekről azért nem lehet csak úgy, kapásból lerittyenteni egy cikket az újságba; az említett urak opusát illik ismerni, ha meg akarnánk emlékezni róluk, szóval nem elég a fölöttébb esendő emlékezet, esetleg nem ártana egyet s mászt újraolvasni. Ez pedig – tapasztaljuk szinte naponta – oly időigényes! Az olvasás nehézségei és hiánya szépen látszik kultúránkon.

Vannak aztán össznépi (össz-nemzeti) évfordulók, melyeknek kapcsán rajtaütésszerűen fölbukkannak a szakértők a csalitosból, s ontani kezdik féleszű szövegeiket a nyájas olvasó okítására és elkápráztatására. Errefelé ugyanis mindenki úgy tesz, mintha értene a néprajzhoz és a nemzeti történelemhez. Hát igen, az átkos emlékezetű kommunizmusban nem lehetett a nemzeti történelem rázósabb eseményeiről írni, különösképpen nem olyanokról, melyeknek voltak esetleg balkanisztikai vagy délszlavisztikai vonatkozásai. Mert – mit ád Isten! – lehet, hogy nem látjuk és értelmezzük egyformán az egyes eseményeket. Mivel azonban napjainkban az évfordulós emlékezőket (urak esetében) áthatja a honfikebel dagadása, (hölgyek esetében pedig) a honleányi kebel dagadása, ami, valljuk be, sokkal izgalmasabb, szép számban lehet az itteni sajtóban (de más nyomtatott termékekben is) rábukkanni össz-nemzeti évfordulók, vagy azok bizonyos vonatkozásainak taglalására. Ezek között akadnak csinos, zavaros gyöngyszemek is, melyeknek taglalására, ha kedvünk lesz rá, sort kerítünk.

Itt van például Nándorfehérvár, Hunyadi János, Kapisztrán János, a déli harangszó stb. Ezek némelyikéről magunk is nyilatkozni készülünk a közeljövőben; némelyikről oknyomozó dolgozatok képében, némelyikről kommentár formájában. Ebből az alkalomból – csillapíthatatlan kampanológiai vonzalmunknak megfelelően – azokat a dolgozat(részleteket) tárjuk az olvasó elé, melyekben a szerzők a déli harangszó eredetét, okait, hagyományát, gyakorlatát feszegetik, s jutnak igen változatos eredményre. E dolgozatok egy része abban sem látszik egyetérteni, hogy egyáltalán mióta lehet déli harangszóról beszélni. Mivel az alábbi szövegidézetek az elbeszélő szövegek

változatokban élésének sajátosságait viselik magukon, jómagunk – folklórkutatóként – még örvendezhetnénk is, ha itt folklórról lenne szó! Az idézendő részletek azonban – legalábbis szándékuk szerint – nem folklórként kívánnak funkcionálni, így a virtuális örvendezés nem indokolt, hisz a szerzők (urak és hölgyek) a történelem (nemzeti történelem!) okadatolt részeseményeit kívánják megvilágítani.

Mivel Nándorfehérvár, Hunyadi, Kapisztrán csodálatos és egyben tragikus évfordulói immár nyakunkon vannak, nem meglepő, hogy a vonatkozó dolgozatok szépen szaporodnak. Sőt némelyikük már idejében meg is született, és az olvasó előtt van. Mivel azonban Nándorfehérvár (igaz, nem félezer évvel korábbi állapotban) itt van a közelben, sőt Kapisztrán halálának és csodatételei megvalósulásai helyszíne is itt van karnyújtásnyira (igaz, ebben a pillanatban éppen külföldön), nem lepődnénk meg, ha a még előttünk lévő rövid időszakban további helyszíni riportok, beszámolók s egyéb hasonló termékek készülnének el s jelennének meg az itteni sajtóban. (Ezt még az anyaországi sajtó vonatkozásában sem tartanánk meglepőnek.) Így aztán – bízni lehet benne – további csemegézésre alkalmas szövegekben nyílik majd alkalom dúskálni a későbbiekben.

Addig is azonban – mint jeleztük – ezúttal csupán a kampanológiai vonatkozásokat vizsgáljuk meg, legalábbis azoknak a szövegeknek vonatkozásában, melyek elének kerültek. (Nem lepődnénk meg, ha később olyanok is előkerülnének, amelyeket eddig nem láttunk.) Következnek tehát azok az elképzelések, melyekben a szerzők a déli harangszóval összefüggésbe hozható ismereteiket osztják meg az olvasóval. Előbb itteni, utána anyaországi források alapján. Az itteni szerzőket nem nevezzük meg, hisz azt a kíváncsi olvasó a források visszakeresésével megállapíthatja, bár ahogy a körülményeket ismerjük, erre nem fog sor kerülni. Íme a szövegek.

1. „1456-ban Hunyadi János és Kapisztrán János megvédték Nándorfehérvárt a töröktől. Hunyadi János történelmi szerepének köszönhetően 70 évvel elhalasztódott a török hadak előrenyomulása Magyarország szíve felé. Nándorfehérvár megvédésének jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy III. Calixtus pápa elrendelte, hogy 1456. július 22-től kezdve, a győzelem tiszteletére minden nap délben a keresztény templomokban konduljanak meg a harangok. A nándorfehérvári csatában nagyon sok szerb vitéz is részt vett, ezért a népdalaikban Janko Sibirjaninnak ismerik.”

Forrás: Magyar Szó–Tarka Világ, 2005. 12. 15. 5. p.

(Első kommentár: Az idézet nyelvi színvonala szárnalmas és jellemző. Csak az utolsó mondat kapcsán: kik és kit ismernek Janko Sibirjaninnak? A szerb vitézek, a szerb vitézeket vagy Nándorfehérvárt, a csatát vagy a nándorfehérvári csatát? Vagy netalán Hunyadi Jánost vagy Kapisztrán Jánost? A megoldás: Hunyadi János a szerb verses epikában Janko Sibirjanin, Janko od Sibi-

na, de más néven is elő szokott fordulni. A kérdés magyar nyelvű irodalma Szibinyáni Jank néven emlegette hosszú ideig. Például Arany János is.)

2. „1456. VII. 22-én Hunyadi János fényes győzelmet aratott a törökök felett Nándorfehérvárnál. E győzelem óta szólalnak meg minden délben a harangok.”

Forrás: Hét Nap Vajdasági Magyar Kalendárium, 2006. Szabadka. 70. p.

(Első kommentár: Csak Hunyadinak tulajdonítani a nándorfehérvári diadalt téves. Kapisztrán mezítlábas keresztesei és zseniális hittérítő és inkvizítor vezérük, valamint a harmadik János közös érdeme a győzelem. Ezt a tényt nem lehet mellőzni.)

3. „Az első jelentős részben pár mondatban összefoglalva a török elleni közös küzdelemmel ismerkedhet meg az olvasó, így megtudhatja azt is, hogy ennek csúcspontja Nándorfehérvár 1456-os védelme volt. Arról egy szó sincs, hogy ennek tiszteletére harangoznak pontosan délben a mai napig az egész világon. Hogy a törökverő magyar Hunyadira emlékezik minden áldott nap a keresztény világ. Bármennyire is szűkös egy kötet fizikai terjedelme, egy ilyen jelentős tény elhallgatása semmivel sem indokolható.”

Forrás: Hét Nap, 2006. március 1. 10. p.

(Első kommentár: Nem vagyok benne biztos, hogy harangoznak minden délben az egész világon, s abban sem, hogy a magyar Hunyadira emlékezni-e minden áldott nap a keresztény világban.)

4. „II. Mohamed nagyravágyó európai tervei hatására, 1456. június 29-én III. Callixtus az egész egyházra előírta a déli harangszót pápai bullájában. Eszerint a harangok zúgása hívta imára a keresztényeket az immár Nyugat-Európát is fenyegető török veszély miatt. Mivel az egyházi rendelet késve terjedt, az 1456. július 22-én történt nándorfehérvári diadal örömhíre előbb jutott el sok helyre, így Budára is. Ekképpen kapcsolódott össze a déli harangszó a diadallal. Amikor e győzelem híre Rómába is elért, a pápa örök emlékezetül elrendelte Urunk színeváltozása ünnepét, augusztus 6-ára, és szokássá tette a déli harangszót. Ezt a hagyományt vidékünk templomaiban mai napig őrzik.”

Forrás: Magyar Szó, 2006. április 1–2. Hétféje III.

(Első kommentár: Az itt emlegetett pápa III. Calixtusnak írta magát, ma is így emlegetik, bár errefelé III. Kallixtusnak is írták ezt a nevet. Sem a Calixtus, sem pedig a Kallixtus nem követendő. Ami az Urunk színeváltozása ünnepét illeti, valóban III. Calixtus tette *egyetemessé az egyházban*, de korábbi egyháztörténeti vonatkozásai is vannak. Összefüggésbe hozása a nándorfehérvári diadallal indokolt és pontos.)

5. „A hazánkban általánosan szokásos déli harangszót az 1456. évi nándorfehérvári győzelem emlékére rendelték el.”

Forrás: Magyar Néprajzi Lexikon 2. Budapest, 1979. 468. p.

(Jeles lexikon jeles szerzőinek szócikkében írtakat általában el szokták fogadni. Az idézett mondat valóságtartalma azonban nem minden tekintetben kifogástalan.)

6. „Az új pápa, a spanyol származású III. Calixtus elődjénél energikusabb szervezőnek bizonyult. Megválasztása után nem sokkal megesküdtött, hogy a törököt kiűzi Európából, s a nagy cél érdekében az egyház minden kincsét, ha kell, még életét is feláldozza. Hajóhad szervezése címén tizedadót vetett ki, a keresztény fejedelmeket pedig felszólította, vegyék fel a keresztet, és vegyenek részt az 1456 tavaszára tervezett nagy hadjáratban. A kereszties háború propagálásában nagy segítségére voltak a Ferenc-rendi szerzetesek, akik mindenütt prédikáltak a keresztet, és alamizsnát gyűjtöttek a háború céljaira. Emlékeztetül, hogy a kereszties háborúról senki meg ne feledkezzen, a pápa új déli imát rendelt el, melynek elmondására minden délben harangszó figyelmeztette a híveket.”

Forrás: Teke Zsuzsa: Hunyadi János és kora. Budapest, 1980. 201. p.

(A kitűnő alapműből származó szövegrészlet szinte minden állítása kifogástalan. Különösképpen az előbbieken idézett elképzelésekkel összefüggésben. Sajnos, a szerző kezében nyilván nem fordult meg III. Calixtus vonatkozó bullájának szövege.)

7. „Calixtus pápa [1456] június 29-én elrendelte, hogy az egész keresztény világ böjttel és bűnbánattal engesztelje ki az Urat. Hogy a hívek erről meg ne feledkezzenek, naponként dél tájban félórás szünetekkel háromszor húzzák meg az összes harangot a földkerekségen.”

Forrás: Kulcsár Péter: Kapisztrán János. Budapest, 1987. 184. p.

(Az ugyancsak kiváló műből vett idézet ugyancsak szinte kifogástalan, főleg a korábban idézett elképzelések fényében.)

Mármost: ha a nyájas olvasó egymás mellé teszi az előbbi idézetekben szereplő fölöttébb tarka tényálladékokat, megállapíthatja, hogy úgy aránylanak egymáshoz, mint szalonna a holdvilághoz. Miközben állítólag mindenki ugyanarról beszél, legalábbis kampanológiai tekintetben. Úgy vélem: az egybevetés mindenképpen tanulságos is lehet, hisz ékes bizonyítéka a magyarság vitathatatlan költői táalentomának; persze felmerülhet a költészet és valóság kérdése.

Mielőtt tovább mennénk, érdemes lesz néhány tény ezen a helyen leszögezni, számolva természetesen azzal, hogy e sorok írója magára vonja a nemzetidegenség vádját az ügyeletes bértollnokok részéről. Tehát:

1. III. Calixtus pápa nem rendelte el a déli harangszót, még csak a dél tájbanit sem, s különösen nem az egész világon.

2. Nem Hunyadi János nándorfehérvári diadala ünneplésének jegyében szólnak a harangok délben a keresztény templomokban.

3. Nem az 1456. évi nándorfehérvári diadal időpontja óta kondulnak meg minden délben a harangok.

Són, ugyi!?

Kézenfekvő lenne a megoldás, hogy ezután a kérdés releváns irodalma alapján felsorolnánk a valós történeti tényeket, s cáfolnánk az idézetekben szereplő téves elképzeléseket. Ez azonban nem lenne humánus megoldás. Miért?

Azért, mert – mint jeleztük – a hátralévő bő fél esztendőben további itteni dolgozatok remélhetőek, melyekben majd megmagyarázzák a szerzők a déli harangszó mibenlétét. Ezeket is érdeklődéssel várjuk. Gyakorló tanárként tudjuk továbbá, hogy a civilizált világban az a szokás, hogy mielőtt valamiről nyilatkozna valaki, számba veszi a kérdés irodalmát, hogy legalább tudja: miről is van szó. Tudjuk azt is, hogy a hírlapírók és a diákság szomjúhozza a tények megismerését, tehát nem lenne ildomos tőlük elorozni a kutatás és a felfedezés örömét és boldogságát. Nincs nagyobb boldogság az irodalom és a tények önálló megismerésénél és feltárásánál! Ha most itt csak úgy felsorolnánk a déli harangszó releváns irodalmát, hol maradna akkor az izgalom és a kreativitás?

Hogy errefelé (és másutt) nem olvas senki semmit, legfeljebb (urak esetében) ki-ki saját tökin a szórt, hölgyek esetében azonban az efféle élvezet és tevékenység – mutatis mutandis – árnyalatnyilag problematikusabb, hisz a valagrázó, debiltelefonos kopaszpina-módi ezt aligha teszi lehetővé; szóval ez nem lehet akadálya, hogy konkrét esetben tisztában legyünk a déli harangszó mibenlétével. Tekintettel arra, hogy hovatovább ezt a dolgozatot sem fogja elolvasni senki, különösen nem azok, akik errefelé még az év végéig a déli harangszót nyúzni fogják, végül is lesz megoldás!

A Híd idei decemberi számában, amikor majd lecseng a Nándorfehérvárral, Hunyadival, Kapisztránnal kapcsolatos hazafiúi buzgalom, a kampanológiai tanulságok összegezése után közölni fogjuk a déli harangszó releváns irodalmát is. Ha a fentebb emlegetett kreatív buzgalom ezt időközben felszínre hozza, annál jobb. Azt azonban már itt eláruljuk, hogy – horribile dictu! – a déli harangszó ügyeit már magunk is megírtuk, sőt – mit ad Isten! – már meg is jelent, ám mint mást sem, természetesen azt sem olvasta el senki.